

ЛЕВЧЕНКО О. М.

д. е. н., професор
Кіровоградський національний технічний університет
Okhara89@mail.ru

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті проаналізовано розвиток транснаціональних корпорацій в аграрному секторі України. Узагальнено позитивні та негативні тенденції їх діяльності. Визначено основні фактори, що стримують розвиток ТНК у вітчизняному аграрному секторі.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, інтеграція, інновації.

ЛЕВЧЕНКО А. Н.

д. э. н., профессор
Кировоградский национальный технический университет
Okhara89@mail.ru

ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЕ КОРПОРАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В статье проанализировано развитие транснациональных корпораций в аграрном секторе Украины. Установлены положительные и отрицательные тенденции их деятельности. Определены основные факторы, сдерживающие развитие ТНК в отечественном аграрном секторе.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, интеграция, инновации.

LEVCHENKO O. M.

doctor of economic sciences, professor
Kirovohrad National Technical University
Okhara89@mail.ru

THE TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE CONTEXT OF AGRO-INDUSTRIAL INTEGRATION

The development of transnational corporations in the agrarian sector of Ukraine was analyzed in the article. The positive and negative trends in their business were generalized. The main reasons that hinder the development of multinationals in agrarian sector in Ukraine were identified. Due to the transnational corporations there are dissemination of innovative technologies and improvement of the production base of the country, where the branches of corporations are positioned. The author has analysed the legislative base and the principles of the activity of transnational corporations, systematized the corporations that work in agriculture.

Keywords: transnational corporations, integration, innovation.

Постановка проблеми. Шляхом злиття і поглинання утворюються потужні конкурентоспроможні міжрегіональні формування. В основі їх розвитку лежить науково-технічний прогрес та інноваційні технології. Саме вони визначають напрями розвитку економік країн та регіонів. Одним з видів є транснаціональні корпорації. Це добровільні об'єднання підприємств, що здійснюють свою діяльність в кількох країнах на основі прямих іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування транснаціональних компаній, поширення ними досягнень науково-технічного прогресу знайшли своє відображення в наукових публікаціях вітчизняних дослідників – Б. Духницького, В. Гейця, Л. Кістерського, В. Левківського, О. Рогача, В. Рокочої, А. Поручника, О. Плотнікова, В. Семиноженка, Л. Федулової, В. Якубовського. Однак високі темпи змін умов функціонування транснаціональних корпорацій, зумовлені ринковим середовищем, викликають необхідність проведення аналізу чинників, що впливають на

посилення позицій ТНК в інтенсивних процесах інноваційної діяльності.

Завдання: проаналізувати розвиток транснаціональних корпорацій в аграрному секторі України та узагальнити позитивні та негативні тенденції їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. В основі утворення транснаціональних корпорацій в аграрному секторі лежать інтеграційні процеси. Агропромислова інтеграція являє собою процес поєднання (синтез) сільського господарства і промисловості, економічною передумовою якої є безперервність науково-технічного прогресу, що ґрунтується на сукупності виробничих взаємовідносин і різною мірою проявляється й удосконалюється протягом усього розвитку суспільного виробництва [1].

Злиття – це об'єднання двох чи більшої кількості компаній з метою підвищення ефективності господарської діяльності, заощадження на управлінських та маркетингових витратах, поліпшення конкурентної ситуації, усунення конкуренції між собою. Залежно від характеру інтеграції компаній доцільно виділяти такі види злиття: горизонтальне, вертикальне, родове, конгломератне та інші види.

Поглинання – добровільна чи примусова купівля-продаж активів чи акцій однієї промислової чи фінансової компанії іншою; можлива купівля не всього пакету акцій, а лише його частини (контрольного пакету), яка надає можливість здійснювати ефективне управління та контроль над компанією, акції якої купуються.

Злиття і поглинання зменшували вразливість компаній та сприяли більш рентабельному веденню операцій. При цьому, як правило, відбувалося деяке перетворення організаційної структури та функціональних обов'язків компаній. ТНК створювали нові потужності для збільшення частки ринку, яку вони контролюють, та покращення своїх позицій у регіоні. ТНК перебудовували свої мережі для підвищення рівня горизонтальної та вертикальної інтеграції та найбільш адекватного пристосування до нового ділового середовища. Таким прикладом є продаж заводу «Криворіжсталь», що стало початком нової інвестиційної стратегії ТНК на нашому ринку [2].

Сучасні великомасштабні інтегровані структури, в основі діяльності яких лежить замкнутий цикл виробництва та інноваційна спрямованість, сформувалися за рахунок агропромислової інтеграції.

З усього числа аграрних транснаціональних компаній, які працюють в Україні, можна виділити найбільш відомі: «Cargill» (рослинництво і тваринництво, продукти харчування), «McDonald's», «Nestle», «Kraft Foods» (ТМ «Люкс»), «Lactalis» (ТМ «President»), «Kernel» (ТМ «Щедрий Дар», «Стожар») «Pepsico», «Danone» («Даніссімо», «Актімель»). Ринок виробництва насіння олійних культур та рослинної олії також поділений між декількома компаніями: «Серна» (дочірня фірма компанії «Glencore»), «Cargill» і «Bunge». Найкрупнішим виробником та експортером олії є українська компанія «Кернел», яка утримує близько 1/3 ринку та постійно нарощує власні потужності, купуючи нові маслоекстракційні заводи та приєднуючи інших виробників. Серед експортерів соняшнику виділяються також зарубіжні компанії: «Серна», «Bunge», «Alfred Toepfer».

Серед спеціалізованих виробників молока та молочних продуктів є крупні іноземні компанії: «Danone», «Юнімилк», «Lactalis», «Вимм-Билль-Данн».

Водночас існують вітчизняні корпорації, які вже відносно тривалий час працюють на закордонних ринках. Через те, що вони займаються виключно збутом, ще не можна їх назвати в повній мірі транснаціональними, та їхня продукція є добре знаною в світі. До них належать ТОВ СП «Нібулон» – виробник і експортер сільгосппродукції (пшениця, ячмінь, соняшник та ін.), ЗАТ «Чумак» (виробництво та експорт олії, кетчупів, майонезів), виробники і експортери напоїв – АТ «Оболонь» та КП КЗБН «Росинка». Продаж техніки та обладнання в сільському господарстві здійснюють такі ТНК, як CNH, John Deere, AGCO, Claas, ринок засобів захисту рослин представляють Bayer, BASF, Dow та ін.

Серед закордонних інвесторів найбільш інвестиційно-привабливими в Україні є такі галузі економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; торгівля –

15,6%; фінансова сфера – 8,5%; машинобудування – 8,0%; транспорт – 7,6%; металургія та обробка металу – 5,4%; операції з нерухомістю – 4,6%; хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,1% [3].

На початок 2013 р. в країні діють понад 30 світових транснаціональних корпорацій. В Україні нині формується правове середовище для діяльності міжнародних компаній. Серед них закони “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про інвестиційну діяльність”, “Про підприємництво”, “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій”, “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон”, “Про режим іноземного інвестування”.

Основним документом, що регламентує надходження прямих закордонних інвестицій, є Закон України “Про режим іноземного інвестування” (1996 р.). Він гарантує закордонним інвесторам рівні права з вітчизняними підприємствами, захист від експропріації, вільний вивіз прибутків і дивідендів, певні пільги при проведенні імпорتنих операцій. Завдяки цим пільгам закордонний інвестор як внесок у статутний фонд підприємства може безмитно ввозити устаткування й інше майно. Згідно із законодавством закордонний інвестор також одержує гарантію того, що пільги, надані законом “Про режим іноземного інвестування”, будуть діяти не менше 10 років [4].

Вітчизняне законодавство вводить обмеження на частку закордонної власності в статутному капіталі компаній у таких галузях: страхування, видавнича справа, сфера телекомунікацій, виробництво зброї й алкогольної продукції – 49%; стратегічні підприємства (їхній список затверджується урядом після узгодження з парламентом), включаючи телевізійні та радіостанції, – 30%. Це пов’язано з експансією на нові ринки, яка має збільшити оборот і прибутки за рахунок дешевших ресурсів виробництва (робочої сили, сировини) або з доступом до ринків збуту, а також прагненням диверсифікації ризиків за рахунок послаблення залежності від кон’юнктури в певній окремій країні. Важливу роль відіграє поліпшення прибутковості капіталу та фінансового результату діяльності. Зокрема, йдеться про можливість виводити капітал з країн, де виробництво ТНК втрачає рентабельність або конкурентоспроможність, наприклад, через високу вартість робочої сили, податкове навантаження тощо, до держав, де умови для відповідного виду бізнесу на цей момент сприятливіші [5].

ТНК здійснюють свою діяльність, ґрунтуючись на кількох важливих принципах:

- здійснення прямих іноземних інвестицій з метою створення виробничих потужностей за кордоном;
- використання різних форм міжнародного поділу праці (предметна, подетальна, технологічна спеціалізація), яка дозволяє розміщувати різні ланки виробничого процесу в різних країнах світу;
- розробка, передача та використання передової технології у рамках замкнутої корпоративної структури, що дозволяє максимально ефективно використовувати витрати на дослідження і розробки;
- внутрішньокорпоративна торгівля, яка здійснюється між окремими підрозділами ТНК із застосуванням трансфертних цін; трансфертні ціни встановлюються ТНК на рівні, що істотно відрізняється від ринкових цін, тобто є значно більшим або меншим за ціни на ті самі товари на світовому ринку;
- глобальний підхід до управління [6];
- єдина стратегія управління.

Серед негативних наслідків діяльності ТНК можна визначити наступні: зовнішній контроль за вибором спеціалізації країни у світовому господарстві; витіснення національного бізнесу з найпривабливіших сфер; зростання нестійкості національної економіки; ухилення великого бізнесу від податків [7].

Аналіз діяльності ТНК в Україні дає можливість виявити ряд позитивних та негативних чинників, що впливають на економіку країни. До позитивних чинників можна віднести:

- 1) Покращення виробничої бази України. Виробництво іноземними компаніями на

території країни товарів та послуг призводить до побудови нових підприємств, модернізації або розширення існуючих.

2) Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні. Імпорт технологій в країну дозволяє покращити якість продукції, підвищити її рівень конкурентоздатності на світових ринках і, як наслідок, сприяє зростанню експорту. Поява товарів та послуг з прогресивними характеристиками спонукає вітчизняних товаровиробників підлаштовуватись під кон'юнктуру ринку. За певних обставин інноваційні технології дозволяють покращити умови праці робітників та екологічну ситуацію в країні.

3) Сприяння реструктуризації економіки. Діяльність ТНК знаходиться у тісному взаємозв'язку з кон'юнктурою світової економіки, яка визначає попит і пропозицію на товари та послуги. Функціонування міжнародних компаній на території України призвело до зміни у структурі видів економічної діяльності.

4) Посилення процесів інтернаціоналізації і глобалізації. Функціонування транснаціональних корпорацій в Україні призводить до активізації залучення вітчизняної економіки у світові процеси та вихід на нові ринки товарів та послуг.

5) Значні відрахування до бюджету: з 20 найбільших платників податків в Україні 11 – це транснаціональні корпорації.

Недоліки діяльності транснаціональних корпорацій в Україні тісно пов'язані з наявними перевагами для країни. До основних недоліків можна віднести:

1) У багатьох випадках транснаціональні корпорації використовують українську економіку як сировинну базу, передаючи українським партнерам не відповідні їхньому рівню розвитку технології з жорсткими обмеженнями на продаж.

2) Ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України. Поряд з активною діяльністю ТНК у галузях зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту спостерігається недостатній рівень інвестицій у інші, дуже важливі для української економіки види економічної діяльності.

3) ТНК демонструють свою соціальну відповідальність в Україні, проте на практиці дуже часто порушуються певні права національної робочої сили, використовуються недоліки українського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища та ін.

4) Міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країні з нижчим рівнем оподаткування. У 2012 р. Державна податкова служба України порушила питання щодо вирішення проблем з ухиленням податків національними та міжнародними компаніями через механізми трансферного ціноутворення [8].

Висновки. Світові глобалізаційні процеси супроводжуються формуванням транснаціональних корпорацій, які являють собою рушійну силу розвитку економіки. Завдяки їм відбувається поширення інноваційних технологій та покращення виробничої бази країни, де розташовані філії корпорацій.

Нині основними факторами, що стримують розвиток транснаціональних корпорацій в Україні, виступають:

- відсутність нормативно-правового поля діяльності ТНК;
- недосконалість податкової системи, що ускладнює доступ іноземного інвестора;
- нестабільна політична ситуація;
- коливання курсу національної валюти;
- нерозвиненість внутрішнього інвестиційного ринку;
- обмежена зовнішня орієнтація бізнесу.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо формування шляхів усунення вище зазначених факторів гальмування розвитку транснаціональних корпорацій в Україні.

Список використаних джерел

1. Агропромислова інтеграція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/246/42.pdf>

2. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf>
 3. Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dt.ua
 4. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР 19.03.96 № 94/96-ВР]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
 5. Експерти про транснаціональні корпорації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/74635>
 6. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
 7. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в контексті розвитку глобалізаційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=445>
 8. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua
-